

անկարող չ'է սահմանելու այդ փոփոխութիւնները: Ապաքէն, այդ կամքը ամեն օր կը գործէ ֆիզիքական կարգի եղելութիւններուն վրայ, և ամենէն զօրեղ եղանակաւ մը, զայն մեր պիտոյիցը համեմատ փոփոխելու համար, և բնական երևոյթներու վրայ, մարդկային այդ գործողութիւնը բնաւ երբէք անհամաձայն չ'է բնական օրէնքին զաղափարին հետ, ընդհակառակը անիկայ ասոր հետ սերտիւ կապուած է: Եւ հոս տեղն է կրկնելու Մ. Էսփինասի (1) սա հանճարեղ բացատրութիւնը թէ՛ «եթէ մարդկային գործու նշուածութիւնը անհաշտելի է երևոյթներու կարգին հետ, այն ատեն հակիրթ մը և փեղք պէտք է հրաշք մը նկատուի»:

Անտարակոյս, կան կարգ մը եղելութիւններ՝ որոնք իրենց անհունութեան և կամ հեռաւորութեանը բերմամբ՝ խոյս կու տան մարդկային ո՛ր և է գործողութիւնէն, օրինակի համար աստղաբաշխական կամ երկրաբանական և կամ մինչև իսկ օդերևութաբանական երևոյթները. աստոնց մասին մենք ուրիշ բան չ'ունինք ընելիք եթէ ոչ զայն սկիւղ լռութեամբ և մեր հեռատեսութեան մտային զօրութիւնը անկարող է զմեզ զգուշացնելու որպէս զի խոյս տանք գիտաւորի մը ընդհարումէն և կամ երկրաշարժէ մը. և սակայն, աստոր հակառակ, որքան իրերու մէջ ալ՝ մարդկային գիտութիւնը այսօր կը տիրէ վեհապետօրէն: Անգործարանական ֆիսիոգիստութեան բաղադրածներուն շատերը, և ամենէն կարեւորները, գիտունն է որ ասեղծած է իւր աշխատանոցին մէջ, Երբ կը դիտենք անասնաբոյժը գոմին մէջ, պարտիզամշակը պարտէզին մէջ, որոնք անդադր կը փոփոխեն անասնական կամ բուսական ձևերը և կ'ստեղծեն նորանոր ցեղեր, կարծես որ կենդանի բնութիւնը կը թրջու որ թրեն զինքը այնքան հլուօրէն՝ որքան անշարժ և անշունչ նիւթը: Մինչև իսկ մթնոլորտի երևոյթներն ալ բացարձակապէս չեն կարող խոյս տալ

մարդկային ճարտարութեան իշխանութեանէն. ապաքէն մարդկային ճարտարութիւնը, իսկան վայրերը մշակելով և կամ յարմար տեղեր ծառեր տնկելով, ի վեհապետ և այսօր փոփոխելու հովերու և ջուրերու դրութիւնը, և երկնքէն՝ ըստ հաճոյս անձրև և ցօղ իջեցնելու: Մեր այս ըսածին կենդանի օրինակ մըն է Եգիպտոսը. այսօր, Եգիպտոսի կլիման, մանաւանդ Գահիթէի օդը մեծապէս բարեփոխուած է Սուէզի ջրանցքին բացումէն առաջ եկած օդերևութական փոփոխութեանէն, որպէս և շնորհիւ Քաղաքապետութեան իմաստուն և անխռնջ ջանքերուն՝ բուն իսկ քաղաքին բոլոր հրապարակները և փողոցները ծառեր տնկելով և զարդարելով:

Ուրեմն, մեր գործունէութիւնը կարող է ևս առաւել գործել տնտեսական եղելութիւններուն վրայ, ճիշդ սա պատճառաւ որ անոնք մարդուս եղելութիւններն են և կը գտնուին մեր անմիջական ազդեցութեանը ներքեւ:

Հիմայ տեսնենք թէ ինչպէս կը խորհի շնկերվարական դպրոցը:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆՁԵՆՆԵՐ

Փարիս

ԹԷ՝ ՏԱՍԸ ՓԱՐԱՆ,

ԻՆՁ ԿԸ ՊԱՏԽԷ

(Ատամայի Որբիկներու)

Ուզեցին և որոշեցին մարդիկ՝ որ պըղինձէ ըլլամ և փոքր արժէք մ'ունենամ. ասիկա ճակատագիրս էր, բայց ես աւելի պատմութիւններ ունիմ քան մեծարժէք ոսկին:

Ձիս հրապարակ հանեցին: Արհամարհանքով մը մէկուն զրպանին խորշը նետուած էի, արծաթներու և ոսկիներու ճով ամչցած: Օր մը երբ տէրս հասուցում մը կ'ընէր՝ վէճ մը, աղմկալից վէճ մը լսեցի. թիչ միայն ձեռք ձեռքի պիտի զային. և ես դողալով լսեցի միտին սա խօսքերը «Տասը փարայ պակաս տուիր,

եթէ չհատուցանես՝ մինչև կառավարու-
թեանս պիտի դիմես»։ Իմ հետ տէրս ալ
դողդղաց և պաղատելով ըսաւ։

— Վաղուան թողունք։

— Չէ՛, հիմայ պիտի տաս, կը կրկնե՛մ
սպառնալիքս։

— Չորս դըշ. երեսուն փարս տուր՝
քառորդ մը տամ։

— Չորսուկէս ալ չունիմ. տասնոցս, ա-
պա թէ ոչ՝ մուրհակդ ալ ետ չեմ տար։

Ու զգացի որ տէրս քրտնեցաւ տագնա-
պէն և յուսահատած՝ զրպանի ստակները
նորէն ափին մէջ առաւ, մանրագնին ըննեց
և երբ զիս նշմարեց՝ երկու մատներով
վրաս յարձակելը և ոսկի մը գտնելու չափ
ուրախ ըլլալը մէկ ըրաւ և զիս ուրիշին
տալով մուրհակը առաւ։

Ահ, որքան ազահ մարդու մը ձեռքը
մնացի, զիս տարիներով կղպեց սնտուկին
մէջ, ուր ինձմէ շատ արժէքաւոր դրամներ
եկան զիս իրենց ներքե Թաղելու. ո՛չ լոյս
կը տեսնէի և ոչ շունչ կ'առնէի. կար-
ծեցի թէ դրամներու գերեզմանն ալ աս
է։ Սակայն մի քանի տարի վերջ զգացի
որ վրայիս բեռը կը թեթեւար, դրամնե-
րը դուրս կ'ելլէին. և ես սկսայ լոյս տես-
նել և շունչ առնել։ Այդ ատենները հա-
ռաչանքով ինձի կը մօտենար իմ տէրը.
որ մ'ալ երբ արկըր բացաւ՝ բացազան-
չեց, «Հէյ վախ, ինչ էինք, ինչ եղանք.
գէթ դուք ինձի հաւատարիմ պիտի մնա՞ք
սիրելի դրամներս»։ Մեր ազահ տէրը սը-
նանկացեր էր։ Օր մը եկաւ արկղէն ար-
ծաթ դրամները առնելու, ու զիս ալ միա-
սին առաւ, քանի որ արծաթի նման կը
փայլէի։

Պոլսոյ մէջ էինք. ես հանգիստ նստած
էի տիրոջ զրպանը, ճիշտ սրտին երակին
կպած և անոր արագ բարագ բարախում-
ները կը համրէի։

Կալաթայի կամուրջէն անցաւ տէրս,
աչքերը միշտ գետին՝ որ չըլլայ թէ աղ-
քատի մը իրեն երկարած ձեռքը տեսնէ և
ողորմութիւն մ'ընելու սխալն ընէ, կամ
գուժը ունենայ. բայց տեղ մը հասաւ՝ որ
այլ ևս անկարելի եղաւ ողորմութիւն մը

չըրած անցնիլ, ոտքերը կտրտուած կին
մը, մէկ աչքը կոյր, աղտոտ տղեկ մը
գիրկը առած՝ աջ ձեռքը տիրոջս երկըն-
ցուց. ուրիշ մը նորէն կաղ՝ իր կտրտած
ձեռքը կը ցուցնէր, ուրիշ մը երկու աչ-
քերը կոյր՝ խաւարը կը խարխափէր։

— Կը մթնէ՛, ողորմութիւն մը, անօ-
թի եմ, կը կրկնէր հաշմանդամ մայրը։

— Մանրուք չունիմ, ըսաւ տէրս։

— Եթէ քառասուննոց մ'ըլլայ՝ աւելի՛
շնորհակալ պիտի ըլլամ։

Տէրս քրտնեցաւ և փորձեց մի քանի
վայրկեան երկու մատներով զրպանը խու-
զարկել, թէ արդեօք հոն առանց իր գիտ-
նալուն փողը դրամ մը մտած է։

Եւ սկսաւ մէծիտները, քառորդները, ար-
ծաթ դրամները իր քրտնած մատներով
շփել ու մէկդի դնել. ես իմացայ որ ինձի
կը սպասէր. և յիրաւի երբ իր տաք մատ-
ներուն վերջ անցայ՝ իսկոյն լոյս աշխարհ
եկայ. և տէրս ինձմէ շատ գոհ և միան-
գամայն տգոհ որ զիս կը կորսնցնէ՝ զիս
աղքատ կնոջ ափին մէջ դրաւ առանց
միւս աղքատներու ակնարկ մը տալու։

Նոյն օրը աղքատ կինը ինձմով կշտա-
ցուց իր փոքրիկ մանկիկներէն մէկը, և
ես անկից մէջ գիւղէ գիւղ, քաղաքէ քա-
ղաք ճամբորդեցի. երբ հարուստներուն կը
մօտենայի անոնց՝ ինձի արհամարհանքով
կը նայէին, իբր թէ ապրելու իրաւունք
ունեցած չըլլայի։ Քանիներ ինձմով բա-
րիքներ կ'ընէին ուրիշներու, և քանիներ
ինձմով զաւաթ մը աւելի ալզուր խմելով
կը զինդնային ... և ոմանք ալ ինձմով
մոմեր կ'առնէին զայն վառելու համար
ուխտատեղիները՝ իրենց հիւանդ սիրելի-
ներուն առողջութեան համար։

Վերջապէս տարիներ վերջ պառաւ կը-
նոջ մը ձեռք ինկայ, որ զիս իր Թաշկի-
նակին ծայրը կապած՝ կիրակի օր մը ե-
կեղեցի գնաց. քահանան «Յիշեալ լիջիդ»
մընջելով՝ բուրուառը ձեռք՝ պառաւին
մօտեցաւ և բարեպաշտ կնիւր Թաշկինակը
զրպանէն հանեց, դողդղացող մատներով
զիս կապկպող հանգոյցը քակեց և պէա-
կին մէջ դրաւ մեծ գոհունակութեամբ։

քահանան ինծի նայեցաւ ժպիտով մը և քիչ մը խունկի ծուխ տալով պատուին հեռացաւ:

Բարեկեցիկ ընտանիքի մը հօր զրպանն էի վերջերս, իրիկուն մը երէց որդին տասը տարեկան պատանի մը՝ ըսաւ իր հօր.

— Հայր, եթէ այս օրուան սովրած ոտանաւորս արտասանեմ ի՞նչ պիտի տաս:

— Տասնոց մը զաւակս:

Տղան իր խոստումը կատարեց, ինչպէս և հայրը:

— Գանձանակիդ մէջ պիտի պահես այնպէս չէ՞:

— Այո՛, հայրիկ:

Եւ տղան զիս առաւ ու զանձանակին մէջ ձգեց, ուր ինծի նման ուրիշներ կային: Հոն օրէ օր կ'աւելնայինք:

Օր մը լսեցի հառաչանք մը, ճանչցայ, մեր փոլբիկ տէրն էր, և ան կը հեկեկար և մի քանի արցունքի կաթիլներ ալ մեր վրայ ինկան: Գրպանէն լրագիր մը հանեց և կարդաց. «Ատանայի որբիկը աւնօթի է և կը մրսի»: «Ահ, իմ հայրենաւորս է, որ իր հօրը և մօրը սպաննուիլը տեսած է, և հիմայ աւնօթի է և կը մրսի. ինչո՞ւ զուարճութեանս համար պահեմ այս դրամները, արդեօք ասոնցմով կարելի չէ՞ գէթ օր մը աղքատ որբիկ մը ապրեցնել» ... և շարունակեց լալ ու զանձանակը քանալ:

Փոքրիկը համրուրեց զմեզ և ըսաւ «Գնացէ՛ք հայ որբիկ մը ապրեցնելու» և մենք դէպ ի Ատանա ճամբայ ընկանք: Եւ միշտ կ'անցնէին մէջ կը մտածէի թէ ինչո՞ւ ստեղծուած եմ քանի որ մեծ արժեք մը չունիմ որ կարենամ ո՛ր և է մէկուն բարիք մ'ընել. «Տասը փարա». արհամարհական շեշտով մը կը կրկնէին միշտ զիս:

Ատանայի մէկ զիւղէն քիչ հեռու դալկացած պատանի մը զլուխը բարձին տուած կը քնանար. անօթութիւնը նիհարցուցեր էր զինքը. մէկը՝ որուն յանձնուած էի՝ արթնցուց պատանին և ըսաւ, «Ելի՛ր զաւակս, հայրենակիցներդ քեզի գթացեր են» և զիս անոր ափը դրաւ: Հայ որբիկ մ'էր

ան. որ զունաւ գէմքով ժպտեցաւ, առաւ զիս, ուրախութենէն արտասուեց, համբուրեց, աղօթեց իր բարերարին համար և զիս տուաւ ուրիշի մը, որ փոխադարձ իրեն քանի մը պատառ հաց տուաւ:

Եւ հայ որբիկը ազատեցաւ մահուան ճիրանէն:

Եւ ես երբ զգացի թէ մահամերձ որբիկը ապրեցուցի՝ մտածեցի «Ա՛ս է իմ կենեքիս ամենէն նշանաւոր դէպքը» և ես ուրախ էի որ ստեղծուած եմ:

Հ. Մ. Պոտուրեան

ԱՐՁԱԳԱՆԳ ՏԱՐՕՆԷՆ

ԳԵՐ. ՆԵՐՍԷՍ ԵՊ. ԺՆՏՈՅԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ

Ա. Ամենպատիւ Գեր. Տէր Տիգնատիոս Արքեպս. և Ընդհ. Արքայ. Գերապատիւ Հարց Մեր իշխման Ուխտին, ի վնեւտ.

Վշտալի սրտիւք և դառն հառաչանքներով կու գամ Ձեր պատուական սրտեւրուն տեղեկացնել այնպիսի անակնկալ լուր մը՝ այնպիսի զոյժ մը որուն նմանը չէ պատահած մեզ համար, Տարօնոյ երկրի ժողովրդեան համար:

Հազար իննհարիւր ինն թուականին Յուլիսի 28ին մթութեան սե վարագոյր մը ծածկեց Մշոյ լեռներ, ձորեր, եկեղեցիք, դպրոցք և Եպիսկոպոսարանք, ու անագորոյն մահը այդ վարագոյրին ներքեւէն երկարցնելով իւր զագանաբարոյ և յափշտակիչ ճիրանները՝ խլեց և տարաւ մեզի՛ք՝ մեր պատուական և ուսումնաս. փիւռ Հովուապետը՝ մեր բազմեմախտ և յոգնահանձնար Հայրապետը՝ զԱրհի Ճնտույիան Հայր մեր Ներսէս Եպիսկոպոսը:

Ազգը կորսնցուց, Հայ-կաթողիկէ Հասարակութիւնը կորսնցուց իր մեծ վարդապետը՝ իր վաստակաւոր Հովուապետը, իր սիրելի Եպիսկոպոսը:

Արհի. Ճնտոյեան Հայր Ներսէս Եպիսկոպոսին ողբալի մահը և վախճանը խիստ մեծ ցաւ տուաւ Տարօնոյ Հայ ժողովրդը: